

## מסורת הש"ס

(א) וַעֲמִי מוֹסֵ עֵינָיו מִתָּה. ד"ה ר' יהודה ור"י, (ב) ש"ס שנה בית העל: (ג) ש"ס אלו יר"ח ור"י אלו יר"ד: (ד) ש"ס רבנן א"ל קילו: (ה) ש"ס תוס' לוקח שחיה: (ו) תוס' ד"ה כנס ור"י ולא היה זמן כניסתו ור"י שנה עצמה גדלו ור"י יומר היה מיושב: (ז) ד"ה א"ל מה ור"י נבי הא דפליגי: (ח) בא"ד וחזר בו רש"י.

## הגהות הב"ח

(א) במשנה וכל דבר שהא עשה: (ב) ש"ס שנה בית העל: (ג) ש"ס אלו יר"ח ור"י אלו יר"ד: (ד) ש"ס רבנן א"ל קילו: (ה) ש"ס תוס' לוקח שחיה: (ו) תוס' ד"ה כנס ור"י ולא היה זמן כניסתו ור"י שנה עצמה גדלו ור"י יומר היה מיושב: (ז) ד"ה א"ל מה ור"י נבי הא דפליגי: (ח) בא"ד וחזר בו רש"י.

## מוסף רש"י

בורות. עגול. שחית. ארוך וקצר. מערות. מקורה קטן. (ע"פ ר"י).

## מוסף תוספות

א. [דאן] וזו חזקה דקנין הנוכחית בנכסים שיש להם אחריות, ואין דרומות זה לזה כלל, דאילו חזקת קנין הוא חזקה בנכס של קרקע כדנתן (לקמן מב). בעל גדר וכו' הרי זו חזקה, ואכילת פירות אינו קונה וכדבעין למימר בהפך, ואילו חזקת ראייה היא בהפך, דחזקה אינו ראייה, וכו', ואין חזקה אלא אכילת פירות בשופי כדרך שהבעלים אובלים. יעקבא (רש עינין). ב. דאמרין לקמן בגמ' (נ"ל): אמר רב יהודה אמר רב זו חזקה, ר' ישמעאל ור' עקיבא אבל חכמים אומרים חזקת ג' שנים מיום ליום. רש"י. ג. ולהכי אמר שהם שמונה עשר חודש דרופין. רמב"ן. ד. [ו]קאמר תמא דגמ' אי מה שור המועד עד נגיחה ד' לא מוחיב. מוספות ז"ק כג.

# חזקת הבתים פרק שלישי בבא בתרא כח.

**בית השלישי.** מתוך שהמעין נתוכו שמשקים אותה ממנו מדיר עושה פירות מדיר וכל דבר שעושה פירות מדיר חזקתו ג' שנים מיום ליום אם החזיק בה שלש שנים שלימות אין צריך להביא שטר מכירה ואם ערערו עליה בעלים הראשונים וזה אומר מכרת לי ואבד שטרי חזקתו מועלת לו ואם לאו אין חזקתו מועלת לו לפי שכשאלמו ג' שנים לחזקה כל הראוי לנאח ממנה בג' שנים אמרו: **שנה ציח הצעל.** המסתפקת במי גשמים אינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה חזקתה ג' שנים ואינה צריכה מיום ליום. ומה היא חזקתה רבי ישמעאל אומר שלשה חודשים אחרונים של שנה הראשונה ושלשה חודשים ראשונים של שנה אחרונה ואמנעית שלימה שיש הממרים לזרוע לפני ראש השנה וכו' שהחזיק בה סוף שנה הראשונה ג' חודשים ויש לו עדים שזרעה בזאת ג' חודשים וכן בג' חודשים ראשונים של אחרונה הרי זו חזקת שלש שנים ראויות שאין לך אדם הרואה את חצירו שזרע את שדהו לאכול פרי העשוי לשנה ושותק: **ר"ע אומר כו'.** מפרש בגמרא [נ"ל]. במאי פליגי: **בד"א.** שצריך י"ח חודש לשדה ציח הצעל: **בשדה הלג.** שכל פירותיה נלקטין צפרק צפרק אחד לפיכך צריך ג' שנים: **אבל בשדה האילן.** שפירותיה נלקטים לפירקים עננים צפרק אחד ויתים צפרק אחד ותאנה

## חזקת הבתים והבורות והשיחין והמערות

והשובכות והמרחצאות ובית הברדן ובית השלחין והעבדים וכל (א) שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום (ב) **ישנה** (א) הבעל חזקתה שלש שנים ואינן מיום ליום (ב) **ר' ישמעאל** אומר ג' חודשים בראשונה ג' באחרונה ושנים עשר חודש באמצע הרי (א) **י"ח חודש** ר"ע אומר חודש בראשונה וחודש באחרונה וי"ב חודש באמצע הרי י"ד חודש א"ר **ישמעאל** בד"א בשדה לבן אבל בשדה אילן כנס את תבואתו ומסך את זיתיו (י) **כנס את קייצו** הרי אלו ג' שנים: **גמ' אמר ר' יוחנן** שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מניין לחזקה (א) **ג' שנים** משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות ינפק ל' מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד ה"נ כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח אי מה שור המועד יעד נגיחה רביעית לא מוחיב ה"נ עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה הכי השתא התם מכי נגח שלש נגיחות הוי מועד ואידך

**צפרק אחד:** כנס את תבואתו. יין של גפנים: **ומסך את ויפיו וכנס את קייצו.** תאנים ליקט וייבשן זה ועשה קליעות והכניסן לבית הרי זו חזקה כאלו הן ג' שנים: **גמ' פליגי אושא.** שגלתה סנהדרין לאושא כדאמרין בראש השנה (דף נ"א). עשר גליות גלתה סנהדרין כו' מצינה לאושא מאושא כו': **לא מוחיב.** לשלם אלא חצי נזק אף כאן עד גמר שנה רביעית לא הוי חזקה: ואידך

את השדה ומתקנו ה' לא הוי חזקה מידי דהוה אגיר דאמר לקמן (דף נ"א): **דלא הוי חזקה משום דמימר אמר כל שיבא דכרבא טייעול בה** (י"ל כגון שאוכלה שחת והא דאמרין (שס) אכלה שחת לא הוי חזקה ה"מ כשאוכל צענין זה שאין התבואה חוזרת לבא דשיק לומר לאו לחזקת כדמחזיק אינש לפיכך לא חש למחות אצל אס אכלה שחת צענין שאין התבואה מתקלקלת כדרך שצני שצני אצל עושים צדור שהוא ירק ולא בא עדיין בשדה אילן דבעי רבנן דפליגי א"ר **ישמעאל** בגמרא<sup>2</sup> מיום ליום ג' שנים אע"פ דלא שייך התם אכלה שחת מ"מ איכא למימר כגון שזמר ומעבד העלים לעצמו ואע"פ דמתקן צדור והו' כמו יר כיון (א) (שממקן) העלים לעצמו לא שייך למימר כל שיבא דכרבא טייעול זה ועוד אומר ר"י דאחזיק בה בכה"ג שבעל וגדר את השדה ונועל במפתח ואין מניח אדם ליכנס והא דאמר בגמרא (דף כט): **לוגמא במאי קני לה ולא קאמר כגון שבעל וגדרה איכא למימר דאין נעילה מועלת אלא"כ איכא אכילה בזה"ה או זריעה אצל נעילה גרידא לא מהני מידי והשתא חמי שפיר נמי לרבנן דרבי ישמעאל: **שורן** י"ח חודש. תימה וכי מצינא אלא לאשמעוניה וכה"ג פריך בכמה דוכתי וליכא למימר דרופין אחי לאשמעוניה דא"כ מאי קמ"ל רב הונא ובגמרא משמע דמתמיתין לא הוה שמעין דבעינן רופים אי לא דאשמעוניה רב הונא (ע"י מו"ט שפתא על זן): **בגמ' את תבואתו.** להכי קרי ליה לכרס תבואה משום דכתיב (דברים כב) ותבואת הכרס ואת תינה הא דתנא תבואה קודם ויתים דיין קודם לשמן כדאמרין בלחיה נשך (ב"מ סג). הגיע זמן יין למכור ובתרי הכי קאמר הגיע זמן למכור שכן אלא כנס את קייצו אמאי תני ליה בתרי הכי הא תאנים קדמי דהא אמר בהמקביל (שס קו): חצי ניסן ואייר וחצי סיון קאיר חצי סיון ותמא (י) ונחזין אב קיץ ואילו צדיר היה בתשרי כדאמרין בצרכות (דף נ"א): **דאמר להו רבא** לרבנן צמטותא מייניכו לא תיתחזילו קמאי לא ציומי ניסן ולא ציומי תשרי ואמרין נמי בצנהדרין (דף כו): **גג ניסן וגג תשרי** לא שמיא גגז וה"מ באריסא ודצר מועט ואמרין בלחיה נשך (ב"מ דף עג): **חזי מר להנהו רבנן דיהבי דמי אחמרא בתשרי ומתחרי להו צטבת מכל אלו משמע דצדיר הוי בתשרי וכבר כלה הקיץ וי"ל דהא דקרי קיץ לחצי סיון ותמא וחצי אב לפי שאז עיקר יוצש של תאנים בלחין ומיהו אין קוואין אותו מן האילן עד לאחר הצדיר א"נ לוקטין אותו קודם חצי סיון (א) ומניחים אותו לייבש ולא (א) זמן כניסתו לבית עד לאחר תבואת הכרס והא דלא הוי לקיטה חזקה כי שמא היו רגילין לייבשן באותו שדה שגדלו שם ולכן לא הוי חזקה עד שיצאם לביתו ור"ח מפרש כנס תבואתו בתשרי ומסך את זיתיו וצדיר צדיר וכנס קייצו צדיר הרי זו חזקה מנאחת חזקה בשנה אחת ונקט כסדר זה משום דתשרי הוא תחלת השנה אצל יומר מיושב א"ל שנה תני להו כסדר גשמי שנה שכן רגילין עליה: **א"י** מה שור המועד עד נגיחה רביעית כו'. (מכאן חזר צו רש"י ממה שהיה מפרש צדיר (דף נ"א): **דמס דהי** (א) גבי (א) דפליגי אצ"י ורבא דאמר אצ"י תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרנו בעליו אלא תמול נגיחה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד הוא כו' דאצ"י סבר דעד נגיחה רביעית לא מוחיב ורבא סבר דחייב בנגיחה שלישית דא"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא דקיי"ל כרבא לגבי אצ"י וחזר (א) רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא צינייהו וה"ר עזרא מפרש דודאי לכו"ע לא מוחיב עד רביעית אצל צדיר פליגי דלאצ"י דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא ישמרנו אס נגח נגיחה רביעית ציוס ג' לא מוחיב עד שיגח ציוס רביעי דלא ישמרנו קאי אימיה דומיא דתמול שלשום אצל לרבא דנגיחה רביעית לא כתיבא בזה"ה אפילו ציוס שליש אס נגח נגיחה רביעית מוחיב: **עד נגיחה רביעית לא מוחיב.** תימה לר"י דמאי פריך הא הכי יליף משור המועד מה התם הוחזק נגחן שלש פעמים ה"נ הוחזק שחקן שלש שנים א"כ משלש שנים ואילן קמה ליה ברשותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מתני נזק נזק שלם ה"נ כיון שאכלה שלש שנים ולא מיהא נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"פ דמילתא בלא טעמא הוא: אלא****

**חזקת הבתים ובית הברדן.** פ"י ר"י צר מרדכי דהא דתנן צפרק חומר בקדש (מגינה כד): עצרו הגיתות והגדים דמשמע שיש להן זמן קצוב היינו שרוב העולם דורכים או בזמן לקיטה אצל יש צני אדם שמנעיין כל השנה ודורכין צמט מעט:

## שלשה חודשים בראשונה. מתוך פ"ה משמע דבעי רבי

ישמעאל שהוא זרע ויקצור בזאת שלשה חודשים ראשונים וכן באחרונים ואין תימה שמהא תבואה המורעת אחר ניסן גדילה בג' חודשים ואין זמנה עד ניסן הצא דמצינן כעין זה דאמרין ב"ה (יג). כל תבואה הנקלצת צמג צידוע שהציאה שלש לפני ר"ה אלאה גדלה פעמים באותו זמן אצל קשיא לר"י דא"כ אמאי צריך י"ח חודשים צט"ו חודשים כגי שזרע ג' חודשים לפני ניסן ויקצור צנינן ושניה צמק הקיץ ושלשית צניסן הצא וי"ל דצריך אכילה חשובה של י"ב צמאצט אע"פ דאמרין בגמ' אכל תלת פירי לתלתא ירחי כגון אספסתא לרבי ישמעאל הויא חזקה שאני התם לפי שהוא זמן שלה אצל קשה לר"י דאמרין בגמ' (לקמן דף נ"א): פירא רבה ופירא וזטא איכא צינייהו דר' ישמעאל ור"ע ופ"ה דר' ישמעאל סבר פירא רבה כגון שעורים ושכול שועל שגדלים בג' חודשים ור"ע סבר פירא וזטא כגון ירק הגדל בחדש אחד והא אמרין בגמרא (לקמן ע"ב) דאספסתא

בחדש אחד הויא חזקה לרבי ישמעאל ונראה לר"י דלא צני רבי ישמעאל שזרע התבואה ויקצור אלא אפי' זרעה הראשון או הוא זרענה בשלה חודשים אחרונים אפי' שלא קלצה ובהא פליגי דרבי ישמעאל סבר צנינן שיהא גדל הפרי צרשותו הרבה כגון ג' חודשים והיינו פירא רבה ור"ע סבר דאין צריך שיגדל צרשותו אלא חדש אחד והיינו פירא וזטא ואת"ה היאך יאה ניכר שיחזיק בה כל ג' חודשים ראשונים או אחרונים כי ציוס אחד או צב' יוכל לקצור או לזרוע וכי תימא שמנש (דף נ"א): **דלא הויא חזקה משום דמימר אמר כל שיבא דכרבא טייעול בה** (י"ל כגון שאוכלה שחת והא דאמרין (שס) אכלה שחת לא הוי חזקה ה"מ כשאוכל צענין זה שאין התבואה חוזרת לבא דשיק לומר לאו לחזקת כדמחזיק אינש לפיכך לא חש למחות אצל אס אכלה שחת צענין שאין התבואה מתקלקלת כדרך שצני שצני אצל עושים צדור שהוא ירק ולא בא עדיין בשדה אילן דבעי רבנן דפליגי א"ר **ישמעאל** בגמרא<sup>2</sup> מיום ליום ג' שנים אע"פ דלא שייך התם אכלה שחת מ"מ איכא למימר כגון שזמר ומעבד העלים לעצמו ואע"פ דמתקן צדור והו' כמו יר כיון (א) (שממקן) העלים לעצמו לא שייך למימר כל שיבא דכרבא טייעול זה ועוד אומר ר"י דאחזיק בה בכה"ג שבעל וגדר את השדה ונועל במפתח ואין מניח אדם ליכנס והא דאמר בגמרא (דף כט): **לוגמא במאי קני לה ולא קאמר כגון שבעל וגדרה איכא למימר דאין נעילה מועלת אלא"כ איכא אכילה בזה"ה או זריעה אצל נעילה גרידא לא מהני מידי והשתא חמי שפיר נמי לרבנן דרבי ישמעאל: **שורן** י"ח חודש. תימה וכי מצינא אלא לאשמעוניה וכה"ג פריך בכמה דוכתי וליכא למימר דרופין אחי לאשמעוניה דא"כ מאי קמ"ל רב הונא ובגמרא משמע דמתמיתין לא הוה שמעין דבעינן רופים אי לא דאשמעוניה רב הונא (ע"י מו"ט שפתא על זן): **בגמ' את תבואתו.** להכי קרי ליה לכרס תבואה משום דכתיב (דברים כב) ותבואת הכרס ואת תינה הא דתנא תבואה קודם ויתים דיין קודם לשמן כדאמרין בלחיה נשך (ב"מ סג). הגיע זמן יין למכור ובתרי הכי קאמר הגיע זמן למכור שכן אלא כנס את קייצו אמאי תני ליה בתרי הכי הא תאנים קדמי דהא אמר בהמקביל (שס קו): חצי ניסן ואייר וחצי סיון קאיר חצי סיון ותמא (י) ונחזין אב קיץ ואילו צדיר היה בתשרי כדאמרין בצרכות (דף נ"א): **דאמר להו רבא** לרבנן צמטותא מייניכו לא תיתחזילו קמאי לא ציומי ניסן ולא ציומי תשרי ואמרין נמי בצנהדרין (דף כו): **גג ניסן וגג תשרי** לא שמיא גגז וה"מ באריסא ודצר מועט ואמרין בלחיה נשך (ב"מ דף עג): **חזי מר להנהו רבנן דיהבי דמי אחמרא בתשרי ומתחרי להו צטבת מכל אלו משמע דצדיר הוי בתשרי וכבר כלה הקיץ וי"ל דהא דקרי קיץ לחצי סיון ותמא וחצי אב לפי שאז עיקר יוצש של תאנים בלחין ומיהו אין קוואין אותו מן האילן עד לאחר הצדיר א"נ לוקטין אותו קודם חצי סיון (א) ומניחים אותו לייבש ולא (א) זמן כניסתו לבית עד לאחר תבואת הכרס והא דלא הוי לקיטה חזקה כי שמא היו רגילין לייבשן באותו שדה שגדלו שם ולכן לא הוי חזקה עד שיצאם לביתו ור"ח מפרש כנס תבואתו בתשרי ומסך את זיתיו וצדיר צדיר וכנס קייצו צדיר הרי זו חזקה מנאחת חזקה בשנה אחת ונקט כסדר זה משום דתשרי הוא תחלת השנה אצל יומר מיושב א"ל שנה תני להו כסדר גשמי שנה שכן רגילין עליה: **א"י** מה שור המועד עד נגיחה רביעית כו'. (מכאן חזר צו רש"י ממה שהיה מפרש צדיר (דף נ"א): **דמס דהי** (א) גבי (א) דפליגי אצ"י ורבא דאמר אצ"י תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרנו בעליו אלא תמול נגיחה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד הוא כו' דאצ"י סבר דעד נגיחה רביעית לא מוחיב ורבא סבר דחייב בנגיחה שלישית דא"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא דקיי"ל כרבא לגבי אצ"י וחזר (א) רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא צינייהו וה"ר עזרא מפרש דודאי לכו"ע לא מוחיב עד רביעית אצל צדיר פליגי דלאצ"י דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא ישמרנו אס נגח נגיחה רביעית ציוס ג' לא מוחיב עד שיגח ציוס רביעי דלא ישמרנו קאי אימיה דומיא דתמול שלשום אצל לרבא דנגיחה רביעית לא כתיבא בזה"ה אפילו ציוס שליש אס נגח נגיחה רביעית מוחיב: **עד נגיחה רביעית לא מוחיב.** תימה לר"י דמאי פריך הא הכי יליף משור המועד מה התם הוחזק נגחן שלש פעמים ה"נ הוחזק שחקן שלש שנים א"כ משלש שנים ואילן קמה ליה ברשותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מתני נזק נזק שלם ה"נ כיון שאכלה שלש שנים ולא מיהא נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"פ דמילתא בלא טעמא הוא: אלא****

## עין משפט גר מצוה

א א ב מ"י פ"ב מהל טוען הלכה א סמג עין נ"ה טו"ש ח"מ ס' קמח ספ"ק א: ב ג ד מ"י פ"ו מהלסות מוקי משמון ה"ל א סמג עין ס' טו"ש ח"מ ס' שפט ספ"ק ה:

## רבינו גרשום

חזקת הבתי: והבורות זהו עילי: שחית. ארוך וקטין: המערות. מרובעות. וכל הני עושים כדי להשקות שדותיהן מהן: ובית הברדן. והו בר של זיתים שלאחר דריסת היתים מניחין שם השמן ומסתפקין הימנו בכל יום יום: ובית השלחין. צריך להשקותו בכל יום: והעבדים. להרשוקו לרקעות ששכר בהן בכל יום: וכל דבר שהוא עושה פירות כלומר כל דבר שמשמשתין בו בכל יום ויום תמיד: חזקת ג' שנים מיום ליום. דכל הני עושים שמש מיום ליום ואם החזיק בהן ג' שנים מיום ליום ואח"כ מצינו עליהם שום אדם מחזיקין להו בדי החזקה ומש"ה צנינן מיום ליום כדי שלא יוכל לשטון המערער אני באתי לשם ולא דאיתיו שחי משתמש בו לפיכך לא מחייתו ולכן צריך שיביא עדים שראוהו משתמש בו בכל יום לפי שבאלי משתמשין בהן בכל יום: שדה בית הבעל חזקתו ג' שנים. ולא צריך שיהא משמש בו בכל יום שאם בא המערער ואמר אני באתי ולא דאיתיו משתמש בה לפיכך לא מחייתו ויכול לומר לו אני הייתי משתמש בשעה שבני אדם רגילין להשתמש בשדה בית הבעל והואיל ולא מחיית באותה שעה לא הוי מתחא: מהולכי אושא. מפרש לקמן דהיינו ר' ישמעאל: נפק ליה חזקתו חם. כדכתיב כי שור נגח הוא מתמול שלשום: וקם ליה בחזקת מועד. כדכתיב והועד בבעליו ולא ישמרנו: עד נגיחה רביעית לא מחיב. נזק שלם: